

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Marcel Kožišník

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Šikana jako skrytá forma asociálnosti

Autor: Marcel Kožišník

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Somr, DrSc.

Studijní program: Sociální pedagogika, specializace výchovná a vzdělávací praxe

Datum odevzdání : 20.3.2009

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma
Šikana jako skrytá forma asociálnosti
jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

České Budějovice, březen 2009

podpis studenta

Anotace

Šikana jako skrytá forma asociálnosti

Cílem práce je poskytnout základní informace o šikaně. V teoretické části je popsána šikana jako jev, se kterým se společnost setkává v každodenním životě. V praktické části jsou shrnuty výsledky dotazníkového šetření, na jejichž základě je zodpovězena výzkumná otázka o výskytu šikany u středoškolské mládeže. V závěru práce jsou uvedeny návrhy k eliminaci šikany na tomto úseku.

Březen 2009

Abstract

Bullying as a hidden form of unsociability

The aim of the work is to provide basic information on bullying. In the theoretical part, bullying is described as a phenomenon which society encounters in everyday life. In the practical part, the results of the questionnaire survey are summarized, and on their basis, the survey question about the incidence of bullying in secondary school youth is answered. At the end of the work, various suggestions concerning the elimination of bullying in this sector are outlined.

March 2009

Poděkování

Při příležitosti odevzdání diplomové práce bych především rád poděkoval vedoucímu diplomové práce panu doc. PhDr. Miroslavu Somrovi, DrSc. za odbornou pomoc a ochotu při poskytování potřebných informací.

Dále bych chtěl poděkovat svému zaměstnavateli za umožnění studia při zaměstnání a všem spolupracovníkům Střední školy řemesel a služeb Strakonice za spolupráci při výzkumu, bez kterého bych tuto práci nemohl napsat a za pomoc, čas a vstřícnost, kterou mi věnovali po dobu mého studia.

Rád bych také poděkoval všem vyučujícím na Katedře pedagogiky a psychologie na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, pod jejichž vedením jsem studoval a kteří mi předávali své znalosti a zkušenosti. Mé rodině a mým blízkým za dlouhodobou podporu při celém studiu, bez které bych nemohl dospět do této fáze.

Obsah:

Teoretická část bakalářské práce.....	7
Úvod	8
1. Vymezení pojmu socializace lidského jedince.....	10
1.1 Primární socializace.....	10
1.2 Sekundární socializace.....	10
2. Obecná charakteristika problému šikana	12
3. Formy šikany.....	13
4. Osoba agresora a oběti	17
4.1 Agresor	17
4.2 Oběť	19
5. Druhy šikany	21
5.1 Domácí šikana	21
5.2 Šikana na pracovišti – Mobbing	23
5.3 Vojenská šikana	25
6. Rodina.....	27
6.1 Funkce rodiny	27
6.2 Typy rodiny	28
6.3 Dysfunkční rodina	29
7. Šikana ve školním prostředí	30
7.1 Rozpoznání šikany.....	31
7.2 Původce školní šikany	32
7.3 Formy školní šikany	33
7.4 Kyberšikana	33
7.5 Šikanování učitelů	35
8. Řešení problému šikany	36
9. Hlavní principy prevence šikany, spolupráce mezi školou a rodinou	37
10. Hlavní činitelé procesu prevence na tomto úseku.....	39
10.1 Škola	39
10.2 Rodina.....	41
Praktická část bakalářské práce	44
11. Dotazníkové šetření	45
11.1 Výsledky dotazníku a jejich interpretace.....	46
12. Návrhy řešení, jak zvýšit informovanost a eliminovat problémy šikany na Střední škole řemesel a služeb Strakonice	56
Závěr	57

Teoretická část bakalářské práce

Úvod

Snad nikdy více než v dnešní době nebylo slovo šikana a šikanování skloňováno tolik jako dnes. Ne, že by se šikana v našich zeměpisných šířkách nikdy v minulosti nevyskytovala, ale především díky celospolečenským změnám, které u nás proběhly po roce 1989, je tento celospolečenský problém stále více a více aktuální a je třeba se mu maximálně věnovat a nepodceňovat jej.

Šikana je nemocí společnosti a její následky si v sobě někteří pacienti nesou celý svůj život. Je nepříjemná v jakékoliv podobě, jde-li snad přesto její nebezpečí odstupňovat, domnívám se, že nejhorší je přítomnost šikany v dětském, školním a učňovském kolektivu.

Jak agresori, tak oběti, všichni šikanou dotčení jedinci si do dalšího života odnáší pokřivené vzorce chování a pokřivený hodnotový systém, který ovlivní jejich další existenci ve společnosti a v pozdějším věku i výchovu svých vlastních dětí.

Dnešní doba přináší stále nové trendy ve výchově a vzdělávání dětí, které jsou více než kdy jindy ovlivňovány televizními akčními filmy, počítačovými hrami a podobně. A více než kdy jindy je naší společností tolerována, ba přímo vyzdvihována nevraživost a neustálé soupeření, jehož součástí se nezdá kdy stávají i různé formy násilí, se kterými se setkáváme v každodenním životě.

A právě šikaně bych se chtěl v této práci věnovat. Je to převážně z profesních důvodů, neboť pracuji na Střední škole řemesel a služeb ve Strakonicih jako učitel odborného výcviku, denně jsem v sociální interakci se zhruba 10 -15 člennou skupinou studentů, kde je poměrně velké riziko vzniku šikany a myslím si, že člověk vykonávající povolání učitele, popřípadě mistra odborného výcviku, by měl mít alespoň základní znalosti o této „nemoci“ a měl by se s ní umět nějakým způsobem vypořádat.

Ve své práci se často odvolávám na Dr. Michala Koláře, etopeda a psychoterapeuta, který se problematice šikany věnuje více než 20 let a své poznatky publikuje nejen v rámci odborných konferencí, ale i knižně a prostřednictvím internetu. Současně je také spoluvůrcem koncepce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která se zaměřuje na prevenci šikany ve školách a školských zařízeních.¹

1 <http://www.msmt.cz/Files/HTM/KTSkolniprogramprotisikanovani.htm>

1. Vymezení pojmu socializace lidského jedince

Člověk se stává člověkem – členem společnosti – v průběhu tzv. socializace, tj. procesu postupného začleňování jedince do společnosti. Během socializace si tento jedinec osvojuje normy, hodnoty, pravidla chování v dané společnosti a učí se vzájemnému soužití s ostatními jejími členy. Dříve se procesem socializace chápalo především období raného dětství a učení s ním spojené. Dnes je na tento proces nahlíženo komplexněji.

Proces socializace je možné rozdělit do dvou skupin vzájemně na sebe navazujících.

1.1 Primární socializace

Probíhá především v rodině, jakožto „nejdůležitější společenské skupině a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje“²

Prostředí primární socializace má pro formování jedince zásadní význam, neboť postoje a pravidla, které si člověk během této fáze osvojuje, jsou mnohem pevněji a výrazněji otištěny do jeho vědomí, než výsledky působení společnosti v dalších socializačních fázích.

1.2 Sekundární socializace

„Zahrnuje návazné procesy, jejichž prostřednictvím je jedinec uváděn do nových oblastí společnosti, ve které žije.“³ Typickým prostředím sekundární socializace je prostředí školy.

² Petrušek M: Velký sociologický slovník. Karolinum. Praha 1996

³ Havlík R., Koťa J.: Sociologie výchovy a školy. Portál. Praha 2002

Přestože obě fáze socializace směřují ke stejnému cíli (tj. zformování jedince na právoplatného člena společnosti, jehož přítomnost nebude mít na tuto společnost negativní vliv), metody, prostředí a mnoho dalších faktorů primární a sekundární socializace jsou naprosto odlišné.

Zatímco primární socializace je postavena spíše na emočních vazbách k nejbližším (především rodičům) a převažujícím přístupem těchto blízkých osob k socializovanému jsou péče a starost o něj, sekundární socializace uplatňuje k socializovanému jedinci přístup jiný.

Kolektiv dětí je prostředím, v němž může škola realizovat svou integrační funkci, neboť učí tyto děti takovým postojům a dovednostem, které jsou nutné pro jejich další život v širším sociálním společenství.

Děti se musí naučit vycházet se svými vrstevníky, s učiteli, kteří představují určitou formální autoritu a respektovat omezení a pravidla, která jsou formálními autoritami předkládána (ve škole např. ve formě školního řádu). Dítě přicházející z rodiny plné péče, kde bylo středem pozornosti rodičů, do prostředí plného svých vrstevníků, mezi nimiž se musí samo prosadit, samo si obhájit své názory a postoje, svým způsobem se samo o sebe postarat.

To někdy nemusí probíhat bez komplikací. Velmi závažnou komplikací je v tomto směru šikana v dětském a školním kolektivu.

Výchovu dítěte a jeho začlenění do společnosti, má v dnešní době na starosti především rodina a škola. Jestliže se dítěti nedostává kvalitního rodinného zázemí a jsou zaznamenány závažné chyby v rodinné výchově, jako je vštípení nevhodných norem chování do paměti jedince, pak takové jednání může vést právě k agresivitě, násilí, šikaně, drogové závislosti, popřípadě jiným sociálně patologickým jevům, které bychom mohli hromadně označit jako kriminalita dětí a mládeže.

2. Obecná charakteristika problému šikana

Co je to šikana? Slovo šikana pochází z francouzského výrazu slova chicane, což v překladu znamená obtěžování, sužování, pronásledování.

Šikanování je agresivní jednání, kterým si strůjce fyzických či psychických útrap zjednáva nebo udržuje převahu nad obětí.

Z mnoha definic vymezujících pojem šikana je možné použít například tuto:

Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že vám někdo, komu se nemůžete ubránit, dělá to, co je vám nepříjemné, co vás ponižuje, nebo to prostě bolí – strká do vás, nadává vám, schovává vám věci, bije vás. Ale může vám znepříjemnit život i jinak, pomlouvá vás, intrikuje proti vám, navádí spolužáky, aby s vámi nemluvili a nevšímali si vás.⁴

V právní praxi bývá pojem šikana využíván jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází verbálními útoky či fyzickým násilím nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, že se tak děje úmyslně.⁵

Slovník cizích slov, definuje pojem šikanování jako hovorový výraz pro pronásledování, záměrné a zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání a týrání.⁶

Projevuje se ve všech věkových i sociálních skupinách, tedy u dětí, mládeže i dospělých. Mívá různé formy jako slovní, fyzická, příkazy, krádeže, sexuální obtěžování a zneužívání, přehlížení a ignorování. Bývá cílená a opakovaná a postupně bývá razantnější, krutější a důmyslnější.

4 Kolář, M., Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních, Praha, MŠMT ČR, 2003

5 Kolář, M., Skrytý svět šikanování ve školách, Praha, Portál, 1997, str.118

6 Klimeš, L., Slovník cizích slov, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1981, str.704

3. Formy šikany

Šikanování není jen věcí agresora a jeho oběti, ale i celé sociální skupiny. Šikana je vlastně onemocněním této skupiny, jakýsi vir, který napadne-li skupinu, křiví nejen vztahy uvnitř skupiny, ale pokud není včas zachycen a odstraněn, může způsobovat stále vážnější a nebezpečnější důsledky.⁷

Rozlišujeme pět stupňů šikany⁸

První stupeň (zrod ostrakismu)

Ostrakismus je specifický tím, že v každé skupině jsou jednotlivci, kteří jsou méně vlivní a oblíbení a ocitají se na sociometrickém chvostu. V odborné literatuře se takový jedinec označuje různě, například obětní beránek, černá ovce, outsider, omega, marginalizovaný jedinec a podobně.

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky a podobně. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace)

Ostrakismus může přerůst do dalšího vývojového stadia. Důvodů bývá několik, a zde jsou následující tři nejčastější příčiny.

1. V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity, pramenící například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem, nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje.

Tehdy se manipulace přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

⁷ Kolář, M., Skrytý svět šikanování ve školách, Praha, Portál, 1997, str. 31 - 37

⁸ Kolář, M., Skrytý svět šikanování ve školách, Praha, Portál, 1997, str. 31 - 37

2. V podmínkách, kdy žáci spolu tráví hodně času a mohou vytvářet hlubší vztahy (například na brigádě, na horách apod.), pro zvládnutí své nejistoty nebo „přežití“ šedivého programu nutkavě vymýšlejí a většinou rychle přitvrzují „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka.
3. V jedné skupině nebo třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a v rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.

Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření jádra)

Jestliže se nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců, často se utvoří skupinka agresorů, tzv. „úderné jádro“. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi téměř vždy ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii „klovacího řádu“ nejnižší, tedy ti „slabí“. V této fázi se rozhoduje, zda se počáteční stadium přehoupne do pokročilejšího stadia. V této době je již skupina v hrubých obrysech rozdělena na podskupiny a „kliky“, které podle svého charakteru různými způsoby bojují o vliv. Jestliže se do této doby nezformuje silná pozitivní podskupina, která bude alespoň rovnocenným partnerem ve vlivu a popularitě svých členů podskupině tyranů, tažení podskupiny tyranů může nerušeně pokračovat.

Čtvrtý stupeň (většina přijímá normy agresorů)

V případě, že není ve skupině silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může nerušeně pokračovat a přinese i plody. Normy agresorů jsou přijaty většinou a stávají se nepsaným zákonem. To, co hlásají pedagogové, ustupuje do pozadí. Ukáznění žáci se začnou chovat krutě, aktivně se přidávají ke skupině agresorů. Tlak na konformitě získává dynamiku.

Pátý stupeň (totalita, nebo-li dokonalá šikana)

V tomto stupni jsou normy agresorů přijaty, nebo respektovány všemi, popřípadě téměř všemi členy skupiny a dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanován, tzv. stádia vykořisťování.

Žáci jsou ve skupině nebo třídě rozděleni na dvě sorty lidí:

Agresori

Označují se za nadlidi, krále, velkoknížata, ministry, kingy, mazáky.

Oběti

Jsou agresory nazýváni jako podlidi, hulibrka, poddaní, nevolníci, bažanti.

Otrokáři

Využívají na otrocích všechno, co je využitelné, od materiálních věcí, po jejich tělo, city rozumové schopnosti, školní znalosti a podobně. Otrokáři ztrácejí poslední zbytky zábran a smysl pro realitu. Původně neutrální či mírně nesouhlasící členové skupiny jsou stále konformnější, se zájmem sledují a zapojují se do týrání nebo už také šikanování samostatně realizují.

Otroci

Jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoliv. Neúnosnost utrpení řeší únikem do nemoci, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu, případně se zhroutí.

Nejvyšší stupeň dokonalé šikany je příznačný, např. pro šikany ve věznicích, vojenském prostředí, výchovných ústavech pro mládež. V mírnější podobě se vyskytuje na školách.

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické přímé aktivní	Útočníci obět' škrtí, věší, kopou, fackují, mlátí pěstmi.
Fyzické nepřímé aktivní	Kápo pošle nohsledy, aby obět' zbili. Oběti jsou ničeny osobní věci.
Fyzické přímé pasivní	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (Fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů)
Fyzické nepřímé pasivní	Agresor odmítne obět' na její požádání pustit ze třídy na záchod. (Odmítnutí splnění požadavku)
Verbální přímé aktivní	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální nepřímé aktivní	Rozšiřování pomluv. Patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních, říkadlech a podobně.
Verbální přímé pasivní	Neodpovídání na pozdrav, otázky a podobně.
Verbální nepřímé pasivní	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviňována z něčeho, co udělali její trýznitelé.

4. Osoba agresora a oběti

Člověk není jednoduchý tvor a jako v jiných oblastech ani zde nejde predikovat, zda a do jaké míry se konkrétní jedinec stane agresorem, případně obětí. Přesto však existují jisté faktory, které dávají určitou pravděpodobnost tomu, že dítě případně mladiství má sklony k jednomu nebo druhému extrému.

4.1 Agresor

Agresoři bývají vždy ti „silní“, alespoň v dané skupinové konstelaci. To znamená, že to byli žáci, kteří uměli svůj strach skrývat (i před sebou) a zneužívat strachu druhých. Jejich afektivní výbava (temperament), kterou dostali do vínku, jim automaticky umožňuje při tělesné a psychické zátěži reagovat „silně“. Tváří v tvář konfliktům umí potlačovat nejistotu. Zápas spojený s rizikem v nich vyvolává jakousi euforii, která přehluší vnitřní neklid a strach. Tito psychičtí siláci jsou zpravidla i fyzicky zdatní, přinejmenším ve srovnání s obětí. Občas mají nějakou zkušenost s bojovým uměním, nebo se o něj „teoreticky“ (na videu, v televizi) zajímají a živí tím svou útočností.

Jako hnací motor konání agresorů lze považovat, silnou touhu po moci a krutost – tedy skvělý pocit z utrpení a ponížení šikanované oběti. Hluběji v osobnosti těchto krutých a po moci dychtících bytostí byla často skryta obecná charakterová sadistická, případně sadomasochistická tendence.

K tomu, aby někdo někomu ubližoval, však existují i další motivy, které se k esenciálním přidávají nebo je i předbíhají a vytvářejí společně komplikované motivační struktury. Zmiňme se alespoň o některých.

- ◆ **Motiv „Mengeleho“.** V člověku se probudí anetický badatel, který chce nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží. Zkrátka chce přijít věci na kloub, ať to stojí co stojí. Třeba tak, že oběť rozebere jako nějakou hračku.

- ◆ **Motiv žárlivosti.** Žáci závidí dobrému žáku přízeň učitelů a tak se mu mstí.
- ◆ **Motiv upoutání pozornosti.** Agresor jako herec na divadle touží být středem zájmu publika, dělá tedy všechno pro to, aby získal obdiv a přízeň spolužáků. Pořádá tedy ve třídě představení ve stylu „římské minikoloseum“.
- ◆ **Motiv prevence.** Bývalá oběť chce předejít svému týrání a novém působišti začne pro jistotu sama šikanovat, případně se rychle přidá k nějakému agresorovi.
- ◆ **Motiv vykonat něco velkého.** Někteří násilníci jsou odsouzeni k celkové neúspěšnosti, včetně školní. Šikanováním dokážou sami sobě, že jsou schopni výkonu. Nejsou již pouze míčem, do kterého se kope, ale oni sami se stávají příčinou významného děje.
- ◆ **Motiv zabíjení nudy.** Šikanování přináší citově prázdnému tyranovi vzrušení, poskytuje mu podněty, které ucítí skrz svou „hroší kůži“ a on konečně najde, co ho skutečně baví. Snad má i pocit, že teď opravdu žije.

Osobnosti agresorů-iniciátorů, jsou nepochybně duchovně a mravně nezralé. Souvislost lze vidět s častějším výskytem těžké citové deprivace, nebo alespoň subdeprivace v rodině nebo náhradní rodinné výchově. Společná je pro ně zvláště jejich nenasytná touha po moci a jejich neschopnost tvůrčí spolupráce.⁹

Tři typy agresorů – iniciátorů šikanování¹⁰

První typ

Hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, zapojený do gangů páchající trestnou činností.

Vnější forma šikanování: Šikanuje tvrdě, masivně a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrasování ostatních.

Specifika rodinné výchovy: Častý výskyt agrese a brutality rodičů – jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali.

⁹ Kolář, M., Bolest šikanování, Praha, 2001, str 85-86

¹⁰ Kolář, M., Bolest šikanování, Praha, 2001, str. 86-87

Druhý typ

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování: Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy: Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

Třetí typ

„Srandista“, optimistický, dobrodružný se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Patrná snaha zdůraznit „humorné“ a zábavné stránky.

Specifika rodinné výchovy: V obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.

4.2 Oběť

Postihnout, jak vypadá oběť šikanování, je poněkud obtížnější než zachycení charakteristiky agresora.

Při troše smůly se podle Koláře může stát obětí šikany kterékoli dítě. Přesto jsou na školách jedinci, kteří se obětí vtípků, klukovin, ale i bohužel také šikany v pravém slova smyslu, stávají s velkou pravděpodobností.

Nejčastějším společným znakem těchto osob je viditelná bojácnost a zranitelnost, snadné propadání panice, malomyslnosti, výčítkám svědomí a přílišné sebekritičnosti.

Někdy se stane obětí chlapec, který by mohl skály lámat, ale psychicky je zcela bezbranný. Jakýkoliv náznak agrese a měření sil ho viditelně vystraší a od začátku se nedokáže vzepřít ústrkům. Přitom jeho chování k dospělým se nemusí jevit jako bojácné. Je třeba vtravé, někdy i halasné a může u pedagogů vyvolávat nevoli a někdy i nepřiměřenou přísnost. Přitom nepostřehnou jeho nejistotu a volání o pomoc.¹¹

„Oběti bývají často nějak oslabené – mívají v širším slova smyslu tělesný nebo psychický handicap, případně se liší od skupinové normy a jsou v menšině.“ Silní žáci doslova větrí, aby zpozorovaného oslabení zneužili ve svůj prospěch.

Z tělesných handicapů se poměrně často vyskytuje malá fyzická síla, obezita, tělesná neobratnost, nějaká mimořádnost ve vzhledu.

K psychickým znevýhodněním se řadí například hyperaktivita s poruchou pozornosti (ADHD), specifické poruchy učení (dyslexie, dysortografie apod.), či opožděný duševní vývoj.

Zvláštní kapitolou jsou oběti, šikanované pro svou odlišnost od skupinové normy. Tito deviantní žáci jsou velmi různorodí, protože velmi různorodé jsou i skupiny. Někdy se stává, že žáci, kteří se snaží vzorně plnit požadavky a normy učitelů, jsou ostrakizováni. Premianti jsou považováni za „šprty a šplhouny“.

Jinou variantou je např. rasová odlišnost. Jediný Rom ve skupině je ve třídě mezi „bílými“ a několika skiny. Za narušení „čistoty“ skupiny bývá tvrdě trestán.¹²

Prediktorem role oběti je často Kolářova¹³ typologie obětí šikany. Je následující:

- ◆ Oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem.
- ◆ Oběti „silné“ a nahodilé.
- ◆ Oběti „deviantní“ a nekonformní.
- ◆ Šikanovaní žáci s životním scénářem oběti.

¹¹ Kolář M., Bolest šikanování, Praha, 2001, str. 87

¹² Kolář M., Bolest šikanování, Praha, 2001, str. 88-89

¹³ Kolář, M., Skrytý svět šikanování ve školách, Praha, Portál, 1997, str. 59

Dále rozlišujeme oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované a oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opěťovaný vztah apod.

Situace však bývá v mnoha případech nepřehledná. Obětí mohou být velmi slušní žáci s dobrým prospěchem, ale všechno je jinak, když se obětí stanou vyhlášení darebáci a provokatéři. Tady je rozpletení problému, kdo koho napadl, velmi obtížné. Aby nebylo zmatků málo, stává se také, že oběť je současně agresorem.

I v nejobtížnější situaci se pedagog může držet jasného pravidla: **Žádný žák nesmí být týrán.**

5. Druhy šikany

5.1 Domácí šikana

Šikanován v rodině může být např. muž, žena, dítě.

Šikanovaný dospělý jedinec

Příčinou tzv. domácího násilí je nezvládnutý stres, žárlivost, nespokojenost, alkohol. U domácí šikany nejde zdaleka jen o fyzické napadení. Stejně drastická může být ostentativní nečinnost, přerušení komunikace, známé trestání mlčením, ironie, zesměšňování před osobami, na nichž nám záleží atd.

V každém případě je nutné rozlišit mezi agresí krátkodobou, definovanou jako snahu působit protějšku, eventuálně dalším blízkým osobám újmu a mezi hostilitou – agresí a zlobou, kterou charakterizuje trvalejší tendence přát druhému škodu a ublížit mu.¹⁴

¹⁴ Tomáš Novák, Věra Capponi, Sám proti agresí, Praha, Grada, 1996 str.13

Týrané a zneužívané dítě (CAN)

Definice J. Dunovského říká, že týrání dětí je „jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé či nevědomé aktivity či neaktivity, v jichž se vůči dítěti dopouští rodič, vychovatel nebo jiná osoba a která je v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná a poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt.“

Za týrání dítěte se považuje i jeho pohlavní zneužívání.¹⁵

Týrání můžeme mít několik druhů¹⁶:

Citové týrání – chování, které má negativní vliv na psychiku dítěte nebo na jeho citový vývoj, o slovní útoky spojené s ponižováním, zesměšňováním, zavrhováním, izolací dítěte, vyvoláváním chronického nebo nepřiměřeného strachu a nadměrným omezováním.

Pohlavní zneužívání – Nevhodné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Nejde samozřejmě jen o vlastní pohlavní styk, ale i o nevhodné dotyky či využívání v souvislosti se sexualitou. Bezdotykové pohlavní zneužívání zahrnuje setkání s exhibicionisty a expozicí pornografie, eventuálně sexuální ukájení za přítomnosti dítěte, při němž nedojde k fyzickému kontaktu s ním.

Tělesné týrání – Fyzické ublížení dítěti – bití, úmyslné otrávení nebo dušení. Munchhasenův syndrom – neodůvodněné podávání léků, někdy i soli a pepře, zbytečné lékařské zákroky, jimiž je dítě podrobováno proto, aby to dospělým osobám přineslo určitý profit. Řadíme sem i zranění dítěte, které sice dospělý nezpůsobil, ale jemuž mohl zabránit a neučinil tak.

Zanedbávání – Nedostatek péče, jež způsobuje svými následky újmu fyzickou nebo psychickou, ohrožující zdárný vývoj dítěte.

V oblasti *tělesné* – jde o nedostatek jídla, pití, ošacení, zdravotní péče, či ochrany před zlem.

¹⁵ Tomáš Novák, Věra Capponi, Sám proti agresi, Praha, Grada, 1996 str. 33

¹⁶ Tomáš Novák, Věra Capponi, Sám proti agresi, Praha, Grada, 1996 str. 34 -35

V oblasti *duševní* – zanedbání výchovy a vzdělávání nezávisle na možnostech dítěte.

V oblasti *citové* – nevytvoření dostatečného emočního zázemí pro dítě, včetně pocitu, že někam patří a má někde svůj domov.

5.2 Šikana na pracovišti – Mobbing

Mobbing znamená v angličtině někomu vynadat, vrhnout se na někoho.

Mobbing – psychické týrání – je systematický, cílevědomý a především opakovaný útok na určitou osobu. Využívá degradujícího přístupu, nadměrné kritičnosti, zesměšňování, drobných či větších intrik. Mobbing může využívat i hmotných vlivů.¹⁷

Oběť mobbingu

Mobbing postihuje ženy i muže.

Skupiny ohrožených osob:

- ◆ Osamocené osoby
- ◆ Nápadné osoby
- ◆ Úspěšné osoby
- ◆ Nové pracovní síly

Příčiny mobbingu

Příčinou vzniku mobbingu je – špatné organizování nebo monotonie práce, likvidace konkurence na pracovišti, vlastní pocity méněcennosti, nezralost, sklon odreagovat si vlastní tenze na někom, kdo je prokazatelně slabší, mazácký komplex „vysezeného teplého místa“, kam přece nemůže přijít nikdo nový jen tak k hotovému „(posadit se do teplého)“, nízká tolerance k čemukoliv odlišnému, ale také hloupost a povrchnost v uvažování.¹⁸

17 Tomáš Novák, Věra Capponi, *Sám proti agresí*, Praha, Grada, 1996 str.73

18 Tomáš Novák, Věra Capponi, *Sám proti agresí*, Praha, Grada, 1996 str.74

Fáze mobbingu

Expozice

Drobné konflikty a nepochopení, na nichž mají podíl obě strany na straně slabšího zanechávají trpkost, silnější zaujímá postoj stále kritičtější a agresivnější. V podstatě jde o maličkosti, souhru vzájemného nepochopení a nepochopení a drobných provokací. (Může jít o nepochopení doslova, pokud nováček např. neovládá slang užívaný na pracovišti).

Zauzlení

Osoba „O“ se stává terčem pozornosti a opakujících se, třeba drobných útoků. K vlastnímu iniciátorovi této situace se přidávají další kolegové a též ve snaze „zabodovat“ a posílit svojí pozici u tyрана. Nelze vyloučit ani motiv „přihřívání polívčičky“. Psychický teror graduje.

Oběť na to samozřejmě reaguje – její psychická a nezřídka i fyzická kondice klesá. Žije tak v trvalém napětí. Pod tlakem okolností často udělá chyby. Ty jsou pochopitelně využity proti ní.

Krise

Existence problémů v personální situaci je už všeobecně známa. Pracovník se buď aktivně hájí, nebo utíká do pasivní obrany. Typické jsou tak jeho časté pracovní neschopnosti, přičemž psychický teror, snižující jeho imunitu vůči onemocnění mu situaci usnadňuje. Další možností je úniková varianta – to je intenzivní hledání nového zaměstnání, eventuálně i podání výpovědi bez ohledu na další profesionální perspektivy.

Likvidace nepohodlného pracovníka

Případ se stává oficiálním, vede k závěrečné fázi – vyloučení. Je nutné zbavit se pracovníka, který způsobuje konflikty v pracovním kolektivu a to i za cenu reorganizace.

Věci se mohou zařídit i tak, aby nastražená past sklapla a dotyčný udělal faktickou chybu, po které bude ještě rád souhlasit s výpovědí po vzájemné dohodě a pokud možno na hodinu. Je-li terč mobbingu přece jen slabší povaha, která je neznalá tajů zákoníku práce, může být eventuelní chyba zveličena a využít určitý moment překvapení směřující ke kýžené výpovědi.¹⁹

Sexuální obtěžování (Sexualharasement)

Za sexuální obtěžování lze považovat povýšené a vyzývavé chování jednoho člověka vůči druhému.

Je to např. nadbytečný tělesný kontakt, nevhodné poznámky, vtipy, poznámky o něčím oděvu, těle nebo věku. Dále také o nevítané nabídky nebo žádosti sexuální povahy.

Zaměstnanec má právo před sexuálním obtěžováním možnost obrany – jednání se zaměstnavatelem, stížnost u úřadu práce, soudní spor, náhrada nemajetkové újmy v penězích. Důkazní břemeno spočívá vždy na žalované straně.

Následky mobbingu

Zasahování neoprávněně do osoby každého jedince, s následky psychických poruch, jako jsou – deprese, poruchy koncentrace, psychosomatické problémy. Toto má negativní vliv na osobnost a celou společnost.

5.3 Vojenská šikana

V první řadě jde o tzv. šikanu jako příklad porušování chráněných práv a zájmů vojáků. Specifičnost šikany v naší armádě proti jiným armádám spočívá ve dvou stěžejních rysech:

- ◆ Není spojena s výcvikem, nýbrž s dobou osobního volna.
- ◆ Neděje se cestou velitelů k mužstvu, nýbrž mezi mužstvem samotným.

¹⁹ Tomáš Novák, Věra Capponi, Sám proti agresí, Praha, Grada, 1996 str.77-78

Znamená to, že její založení se neodvíjí od vztahů nadřízenosti a podřízenosti, nýbrž vychází z ideologie staromazáctví, a do rituálových detailů se v armádě stihla rozšířit celoplošně.

Rozdělení vojenské šikany

Šikana ekonomická

Jako ekonomická šikana se označuje např. - obstarávání pití, cigaret a jídla mazákům, vydírání a vymáhání peněz např. za tzv. „plácnutí“, to je přijetí podmínek „mazácké vojny“, vstupné na televizi či zpětný výkup „ztracených“ výstrojních součástí, ale i nucení ke krádeži a prodej vojenského materiálu.

Šikana fyzická

Spočívá v tělesném trestání, působení bolesti, týrání a mučení, poškozování zdraví, omezování osobní svobody, přejímání pracovních povinností a plnění úkolů za starší vojáky (úklid rajonů, ošetřování zbraní a techniky, výkon služby a pod.).

Šikana psychická

Spočívá v ponižování a zesměšňování, často jen pro zábavu a zahnání nudy, arogantním v jednání starších vojáků, v nesmyslném příkazování a v úmyslném ztěžování různých činností a situací.

Obrana proti formám vojenské šikany

Jednou z hlavních zásad obrany vojenského šikanování je znalost toho, kdo je vaším velitelem a kdo je oprávněn vám ukládat úkoly. Další podstatnou věcí je neustupovat snahám jiných vojáků a neplnit jejich neoprávněné požadavky. V této formě odporu je potřebné mít kolem sebe další vojáky, kteří se stejně jako vy nebudou chtít nechat ponižovat a týrat.

Není správné se domnívat, že „nyní to nějak vydržím“ a pak to svým „mladým“ oplatím.²⁰

6. Rodina

Rodina (podle sociologické definice) představuje skupinu osob přímo spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adoptí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.

Ačkoliv právní řád České republiky neobsahuje explicitně vyjádřenou definici rodiny, za rodinu pokládá především rodinu založenou manželstvím. Rodinu lze však zároveň chápat jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými a příbuzenskými, ale i jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Další definice popisují rodinu prostřednictvím jejich funkcí: funkce reprodukční, sociálně ekonomická, kulturně výchovná, sociálně psychologická a emocionální.²¹

Zatímco v minulosti byl trend převážně velkých, vícegeneračních rodin, kdy rodiny žily společně nejen s dětmi, ale také s prarodiči a dalšími příbuznými, v dnešní době se jedná převážně o malé (nukleární) rodiny, tedy takové, kde žijí společně jen rodiče s dětmi.

6.1 Funkce rodiny

- ◆ Biologická
- ◆ Výchovná
- ◆ Ekonomická
- ◆ Uspokojování sociálních potřeb, porozumění, lásky, vzájemné pomoci, jistoty...

Rodina je první, kdo dítěti ukazuje a poskytuje první zkušenosti ze života. Ukazuje, jak se lidé chovají jeden k druhému, jak reagují, když se dostanou do zátěžové situace.

20 Internetová stránka www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2002_2/106.htm

21 Internetová stránka <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

Dítě má možnost také sledovat, jaké názory a postoje členové rodiny zaujímají k práci, odpočinku nebo volnému času, ke kultuře a vzdělání.

„Rodina poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Předává mu základní model – model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu určité sociální požadavky a normy. Odměnami a tresty podporuje přijetí těchto požadavků a norem. Tím dochází k socializaci dítěte v rodině a k jeho výchově.“²²

Rodina není izolovaná skupina od okolního prostředí. Sousedé, škola, hromadné sdělovací prostředky, historické události, to vše působí na členy rodiny. Všichni členové rodiny potřebují lidi okolo sebe, aby se mohli dále rozvíjet.

6.2 Typy rodiny

- ◆ Primární rodina (rodiče, děti, neformální vztahy)
- ◆ Sekundární rodina (širší příbuzenstvo, formální vztahy)
- ◆ Úplná rodina /funkční rodina/ (rodina, která plní základní funkce rodiny)
- ◆ Dysfunkční rodina (rodina neplní některou funkci rodiny)
- ◆ Neúplná rodina

U dětí žijících v neúplné nebo dysfunkční rodině může dojít k deprivaci.

Deprivace označuje nedostatečné uspokojení důležité potřeby. Může se jednat o nedostatek prokazovaného respektu, pocíťovaného bezpečí, lásky nebo sociálních vazeb, ale i strádání z nedostatku smyslových podnětů.

Slovo deprivace má svůj význam v latinském jazyce (privo – zbavit) a lze ho chápat jako ztrátu, nedostatek něčeho, zbavení, utrpení z nedostatku smyslových podnětů, dlouhodobý nedostatek tělesných a psychických potřeb, ale zejména zbavení se toho druhého na úkor své sobeckosti nebo nedostatečné (rodičovské, životní, sociální, biologické citové a podobně) zkušenosti.²³

²² Čáp, Jan: psychologie výchovy a vyučování, karolinum 1993, str. 272

²³ Internetová stránka <http://cs.wikipedia.org/wiki/Deprivace>

6.3 Dysfunkční rodina

Pokud budeme mluvit o dysfunkční rodině, znamená to, že tato rodina přestává plnit některou ze svých funkcí nebo jsou tyto funkce nějakým způsobem narušeny.

Bude-li dítě vyrůstat v takovéto dysfunkční rodině, může to mít za následek narušení především jeho fyzického a také psychického zdraví.

Mezi narušování fyzického zdraví můžeme zařadit například:

- ◆ Nikotinismus matky v době těhotenství
- ◆ Týrání a zneužívání dítěte
- ◆ Fyzické přetěžování prací, ale také zanedbávání
- ◆ Nedostatečná hygiena (přenosné choroby)
- ◆ Podvýživa
- ◆ Nedodržování léčebných postupů

Takovéto narušování může vést k tzv. psychosomatickým nemocem, jako je koktání, pomočování, neschopnost udržet stolicí, bolesti břicha a hlavy či mentální anorexie.

Narušování psychického zdraví vede ke vzniku tzv. maladaptčních poruch (nepřizpůsobení se novým životním podmínkám) a má to za následek poruchy komunikace, agrese (kriminálnost, extremistické skupiny, rasismus, vandalismus), lhavost, útoky z domova, krádeže, alkoholismus, kouření, drogy, gamblerství, ale také šikanování a jiné asociální chování.

Důsledkem takového stavu či situace bývají nezdědka kdy sebevražedné pokusy a jiná úmrtí.

Vhodné výchovné postupy:

- ◆ Rozvoj sebevědomí dítěte, nepodceňovat ho
- ◆ Rozvoj jeho samostatnosti
- ◆ Zájem o volný čas dítěte, najít si na něj každý den chvilku času na hraní. . .
- ◆ Poskytnout dítěti pocit bezpečí a dostatek lásky
- ◆ Starat se o potřeby dítěte

7. Šikana ve školním prostředí

(Základní školy, střední školy a odborná učiliště)

*„Šikana je onemocněním skupiny
v určité fázi by ji měl šetřit odborník“*

Zásadním předělem ve vývoji boje proti šikaně mezi žáky na školách byl metodický pokyn ministra školství z roku 2000. Je to zatím jediná oficiální kodifikace termínu šikana v naší zemi. Kromě vysvětlení pojmu podává pokyn také základní informace určené pro boj se šikanou. Situace není ani dnes, zásadně lepší.²⁴

Přemýšlení nad tak závažným tématem, jakým školní šikana bezesporu je, musí začít přemýšlením nad tím, jaké vlastně dnešní děti jsou – podle pedagogů nemají děti zábrany. Prohlubují se sociální rozdíly mezi dětmi, změnili se však i dospělí. Bortí se generacemi ověřený model výchovy postavený na přirozené autoritě, na potřebě předávat mravní a duchovní hodnoty.

Dnešní děti žijí ve společnosti, kde solidarita se slabšími se stává prázdným pojmem a slušný člověk rovná se hloupý člověk. Agresi vůči slabšímu jedinci je třeba zastavit. Součástí dobrých mravů musí být vědomí, že ubližovat se nesmí. Stejně tak k dobrým mravům patří, že nikoho neponižujeme, neposmíváme se, nevytahujeme se na úkor někoho druhého.

Problém šikany se nedá vyřešit tím, že necháme děti projít výcvikem sebeobrany nebo kurzy bojových umění. Už proto ne, že šikana nemusí vždy uplatňovat fyzickou sílu.

Šťastné prožité dětství dává člověku sílu na celý život. Znamená to, poskytnou dítěti v rodině prostředí důvěry, bezpečí, vzájemného respektu, pomáhat dítěti k přátelským vztahům, zvát druhé děti k němu domů, zařizovat věci tak, aby s druhými dětmi trávil příjemné chvíle, pokud možno ve společné aktivitě.

²⁴ Internetová stránka:

www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=11&rok=04&odkaz=ucitele.htm

Aby mělo v domě či v sousedství už v předškolním věku někoho, s kým by si mohlo hrát a zakoušet docela obyčejné sdílení zábavy, radosti, napětí, spolupráce, soutěže, solidarity.

Je třeba zdůraznit, že základem pro vznik a následný rozvoj agresivních projevů dítěte mohou být negativní vlivy prostředí, zejména vliv masmédií jako je televize nebo počítač, ale i některé projevy rodinné výchovy. Celá společnost a každý jednotlivec v ní, může přispět ke zlepšení situace.

Je nutné mít na zřeteli slova T.G. Masaryka: *„Kdo myslí s přesahem roku, seje obilí, kdo myslí s přesahem deseti let, sází ovocné stromy, kdo myslí s přesahem sta let vychovává děti.“*

7.1 Rozpoznání šikany

Šikanované dítě dává okolí signály, které směřuje buď na učitele nebo rodiče, případně na vedoucí v zájmových kroužcích. Jde-li o školní šikanu, může dítě odmítat bez důvodů chodit do školy, nebo si důvody evidentně vymýšlí.

Takovými nejčastějšími projevy jsou:

- ◆ Změna nálady (až deprese)
- ◆ Zhoršení prospěchu
- ◆ Záškoláctví
- ◆ Apatie
- ◆ Útěk k drogám, alkoholu a jiným návykovým látkám
- ◆ Problém s navazováním vztahu
- ◆ Snížení sebevědomí a sebehodnocení
- ◆ Strach

Šikana může vyústit i v pokus o sebevraždu či dokonanou sebevraždu týraného.²⁵

²⁵ Internetová stránka: www.spunt.centrum.cz/specialy/stop-sikane/140425-sikana-je-kdyz.aspx

7.2 Původce školní šikany

Původcem šikany bývá jedinec nebo skupina disponující početní převahou. Šikana je častým jevem ve školách a to jak v rámci jedné třídy, tak v rámci školy jako takové (tj. starší žáci šikanují žáky z nižších tříd).

Jde o chování obvyklé u školáků v dětství a prepubertě (asi 6-12 let) a je důsledkem potřeby dětí jednat v tomto věku jako smečka (davové chování). Účast na šikaně může být vedena snahou pomstít se, ovládat druhou osobu, stát se součástí skupiny, získat ve skupině lepší postavení nebo je prostě projevem agrese.

U chlapců je typičtější fyzická forma, u dívek forma verbální. Podle průzkumů se šikana objevuje téměř ve všech školách a to i středních a vysokých (vysokoškolské koleje).

Mnohem častěji se šikana objevuje na učilištích než na gymnáziích. U učňovských šikan bývá zaznamenán typický prvek „utahujícího se šroubu“ - vyhovíš jednou, příště budou chtít víc.

Původcem šikany (agresorem) bývá jak problémový silák se špatnými známkami, tak miláček učitelů a třídní premiant. Vůdcové neformálních partiček mohou k šikaně provokovat ostatní členy party.

Šikana může být ojedinělá nebo systematická. Ojedinělá šikana bývá považována na klukovinu či pošťuchování a obvykle nezanechává trvalé následky. Systematická šikana vyvolává ale v dítěti obranné reakce a může způsobit dlouhodobé problémy někdy i na celý život.²⁶

²⁶ Internetová stránka: www.spunt.centrum.cz/specialy/stop-sikane/140425-sikana-je-kdyz.aspx

7.3 Formy školní šikany

Je až zarážející, jak vynalézaví iniciátoři šikany (agresori) jsou a neustále vymýšlejí další nové formy, které jim nabízí například počítače a samozřejmě mobily.

V dnešní moderní době, kdy svět je doslova protkán internetovými a mobilními sítěmi se dostává do popředí nová forma šikany, pro kterou se vžil nový název kyberšikana (počítačová šikana)

7.4 Kyberšikana

Nový speciální druh šikany využívající možností, které jí poskytují mobily s fotoaparáty a kamerami. „Výborným pomocníkem“ agresorů je také internet.

Příkladem může být nahrání ponižující situace na mobil a její rozeslání spolužákům ve formě MMS či přes internet. Kombinuje se často s fyzickým násilím, zesměšňováním či šikanou se sexuálním podtextem. Jiným odvětvím kyberšikany je terorizování jiných pomocí mailů, blogů atd.

Kyberšikaně „dobře“ poslouží také e-maily, blogy, pagery a další záznamová a přenosová technika. Řada jejích projevů může spadat do oblasti kriminálních činů.

Její nejobvyklejší projevy představuje zasílání obtěžujících, urážejících či útočných mailů a SMS, vytváření stránek a blogů, pomlouvající oběť. Kyberšikana může „sloužit“ k posilování klasických forem šikany.

Probíhá asi takto: agresor nahraje svou oběť v nějaké ponižující situaci na mobil a pak ji rozešle známým své oběti, popřípadě scénu vystaví na internetu. Jde o fakt, který již nejde vzít zpět a utrpení oběti se enormně zvyšuje.

Pro pachatele má kyberšikana spoustu výhod:

- ◆ Pachateli nahrává anonymní prostředí (v kolektivu může být neoblíbený, ne dost silný, nehezky – tudíž v reálném světě terorizovat nemůže), ale v anonymním prostředí se z něj stává neuvěřitelný „borec“.
- ◆ Při troše šikovnosti může zůstat anonymní.
- ◆ Postižený obvykle nemívá chuť celý problém řešit (jeho ponížení by viděla další spousta lidí).

Kyberšikana je celosvětový problém. Dnes a denně se přijímají zákony a bezpečnostní opatření.

Řada evropských zemí filtruje na školních sítích přístup k internetu. V řadě škol děti nesmí používat mobilní telefony. Vznikají speciální policejní vyšetřovací týmy pro boj s kyberšikanou.

Ve Spojených státech amerických je kyberšikana od loňského roku federálním zločinem.

Samostatnou kapitolu tvoří Jižní Korea, která přijímá rozsáhlé restriktivní úpravy ohledně využití internetu, protože kyberšikana tady představuje vážný celospolečenský problém. O vážný problém jde ale na celém světě.²⁷

Mezi dnes již klasické formy šikany na dnešních školách také patří:

- ◆ Fyzické násilí
- ◆ Vydírání (dítě musí nosit peníze pod pohrůzkou násilí, nechávat opisovat domácí úkoly apod.)
- ◆ Pomluvy
- ◆ Zesměšňování (snižování pozice v kolektivu)
- ◆ Ignorování jedince
- ◆ Vyhrožování (násilím, vyzrazením tajemství apod.)
- ◆ Braní věcí (peníze, sešity, svačiny)
- ◆ Poškozování majetku (zašpinění oblečení, trhání sešitů)
- ◆ Žalování nebo pomlouvání u učitele
- ◆ Šikana se sexuálním podtextem – sahá až k pohlavnímu zneužívání či znásilnění.²⁸

²⁷ Internetová stránka: www.spunt.centrum.cz/specialy/stop-sikane/140427-formy-skolni-sikany.aspx

²⁸ Internetová stránka: www.spunt.centrum.cz/specialy/stop-sikane/140427-formy-skolni-sikany.aspx

7.5 Šikanování učitelů

„Učitelé jsou šikanováni, ale neví se o tom“

Vůči učitelům, zvláště na učilištích, se objevují stále častější projevy ne snad ještě přímo šikany, ale rozhodně nevhodného chování, které mohou přerůst v šikanu se vším všudy.

Nejvíce se objevuje velmi vulgární oslovování při hodině i o přestávkách. Když má kantor dozor, slovní urážky někdy doprovázejí jakoby nechtěné fyzické ataky, když žák jde a do učitele vrazí. Vrcholem tlaku na kantora je situace, kdy je pro něj již velice obtížné ve třídě vyučovat.

Objevují se také výhrůžky až vydírání typu: „Když mě necháš propadnout, zabiju tě. Máš dům. Máš děti. Každý den jezdíš autem...“

Slovně žáci kantora urážejí jak před ostatními, tak pouze tváří v tvář, beze svědků. Zvláště v druhém případě, když se rozčilený učitel rozhodne odvést žáka k řediteli, agresor vše popře.

Dochází i k případům, že žáci učitele fyzicky omezují nebo přímo napadají.

Prvním projevem, který je pro kantora signálem, že může dojít ke konfrontaci mezi ním a žáky, je jejich absolutní nezájem o výuku, druhou etapou pak bývá vyjadřování aktivního nesouhlasu, kdy učitel žákům nařídí, aby něco udělali a oni odmítnou.

V mnoha případech šikanovaný učitel o svém problému nikomu nic neřekne, protože si třeba ani sám nechce přiznat, že jde vlastně o situaci, kterou pedagogicky nezvládl.²⁹

²⁹ Internetová stránka:

www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=11&rok=04&odkaz=ucitele.htm

8. Řešení problému šikany

Zjištění šikany

Pokud má učitel podezření na šikanu, je nutné zvýšit pozornost, neboť je možné přistihnout agresora při činu. Pokud se dozvíme o konkrétním případě, je nutné zachovat klid, dát jasně najevo nesouhlas s takovým chováním, jednat bezodkladně a snažit se chránit oběť šikany před dalším násilím.

Vyšetřování šikany

Zpravidla ji vyšetřuje třídní učitel, ale je nutné chránit zdroj informací, prozradit jich co nejméně, vyslechnout oběť, agresora, svědky a to každého zvlášť a všechny tyto výpovědi zaznamenat.

Pedagogická opatření

Ochrana oběti před dalším násilím, poskytnutí poradenství, individuální jednání s agresory, rozhovor s rodiči oběti i agresorů, postihy agresorů (výchovná opatření: napomenutí, důtka, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy nebo skupiny, vyrozumění policie), jednání s kolektivem žáků celé třídy, jednání s rodiči žáků celé třídy.

V takových případech je velmi nutná spolupráce školy s rodiči oběti a agresora (prostřednictvím vedení školy nebo výchovného poradce) a spolupráce se specializovanými a ostatními institucemi (pediatr, psycholog, psychiatr, oddělení péče o rodinu a děti, oddělení sociální prevence případně policii ČR).

Při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, je ředitel školy nebo školského zařízení povinen oznámit tuto skutečnost Policii ČR.³⁰

30 Věstník MŠMT č. 1/2001

9. Hlavní principy prevence šikany, spolupráce mezi školou a rodinou

Léčba a pomoc při odhalení šikany v dětském kolektivu je záležitostí jak pedagogů, případně přizvaných odborníků, tak i rodičů. Bez jejich vzájemné kooperace je odstranění šikany mnohem obtížnější.

Pedagog by si měl být vědom, že při potírání šikany je nutná jeho značná citová a časová angažovanost, neboť často musí poskytovat podporu a ochranu dítěti, které se nachází v krajní nouzi. Musí vědět, že vyšetření šikany není minutová záležitost, že je nutné dobře vnímat méně zjevné projevy šikany.

Všechny doporučené postupy pomoci a reakce pedagogů na jednotlivé formy šikany v kolektivu zde zmínit nelze. Odkazují proto na kap. č. 3. knihy Dr. Koláře „Bolest šikanování“, kde se autor právě tomuto stádiu boje proti šikaně věnuje. Zde alespoň v krátkosti jedna ze strategií pomoci, v této publikaci rovněž zmíněná a sice tzv. „*Strategie první pomoci*“.

Tato strategie se týká vyšetřování šikany, neboť jen kvalitní diagnostika předurčuje i kvalitní léčbu tohoto patologického jevu.

Strategie první pomoci je nejméně náročná a je použitelná v rámci tradiční pedagogické odbornosti.

Tato strategie zahrnuje pět základních kroků:

- ◆ Rozhovor s informátory a oběťmi
- ◆ Nalezení vhodných svědků
- ◆ Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (za zásadní omyl je považována konfrontace oběti a agresorů)
- ◆ Zajištění ochrany obětem
- ◆ Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Strategie první pomoci je v podstatě strategií diagnostickou. Po diagnostice nastupuje léčba. I zde je k dispozici několik možností.

Zmiňme alespoň základní dvě metody, a sice metodu vnějšího nátlaku a metodu usmíření. Každá z nich má své indikátory použití.

Metoda usmíření je použitelná u mírnějších a začínajících forem šikany, kde metoda usmíření působí jako korektní emoční zkušenost, kdy neočekávaná důvěra a laskavý a pevný postoj pedagoga může vést ke zlomu agresora nebo alespoň k otřesu jeho agresivních postojů.

U závažnějších forem šikany je na místě metoda vnějšího nátlaku včetně např. komisionálního vyřešení problému apod.

Svou roli v boji proti šikaně hrají samozřejmě i rodiče. Na počátku je nezbytné získat důvěru dítěte, dát mu najevo, že je milujeme, ať se děje cokoliv, a že se mu snažíme pomoci.

Dle možností je vhodné zjistit alespoň základní fakta, o situaci ve třídě. Kdy a jak k šikanování dochází, kdo se na něm podílí.

Máme-li podezření, že je nějak ohroženo zdraví dítěte nebo je dítě významně vystrašené či depresivní, je vhodné nechat je přechodnou dobu doma.

Akce „doběhnu si do školy a všechny tam srovnám“ v žádné případě není vhodným řešením. Zbrklé jednání rodičů a nedostatek informací může vést dokonce i k tomu, že skutečná oběť je označena jako iniciátor šikany a agresor.

Vhodné je o celé věci promluvit s třídním učitelem dítěte, podrobně jej informovat o tom, co jsme se od dítěte dozvěděli.³¹

31 Internetová stránka: www.novinky.cz/clanek/101714-jak-rodice-mohou-pomoci-sikanovanemu-diteti.html

10. Hlavní činitelé procesu prevence na tomto úseku

Tak jako i v jiných oblastech společenského života (zdravotnictví, kriminalita, bezpečnost silničního provozu) se osvědčila a je efektivní preventivní činnost, tak i při řešení, odstraňování a zejména při předcházení takto závadnému chování, jakým šikanování je, by se prevence měla stát neodmyslitelnou součástí života člověka.

10.1 Škola

Vytvořit pocit bezpečí

Škola by se měla stát místem, kde dítě ví, že nemůže být beztrestně fyzicky či psychicky týráno ani ze strany žáků, ani ze strany učitele. Dítě by mělo vědět na koho se konkrétně ve škole obrátit v případě potřeby a mít k tomuto člověku důvěru. Ve školních zařízeních by neměla být místa bez náhodných kontrol, která by sloužila k případným projevům šikany a násilí, aniž by to kdokoli z pedagogů zaregistroval.

Autorita učitele

Učitel je stále častěji vystaven agresivnímu chování dětí nebo dokonce čelí otevřeným urážkám. Jednou z mála možností jak se tomuto chování bránit, je právě učitelova autorita.

Zvyšování autority učitelů by mělo být jedním z prvořadých úkolů Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, ředitelů jednotlivých škol a celé společnosti.

Ředitel by měl být povinen podporovat svého učitele a jeho autoritu za všech okolností, vyjma jeho hrubých a závažných chyb.

Solidarita se slabšími

Každý učitel by měl vědět, že občas probíhá ve třídě boj o moc (otevřený či skrytý), že ve třídě jsou různě vlivní žáci a v rámci prevence před šikanou by měl projevovat solidaritu se slabšími. Učitel je zde zejména pro ty slabé, neboť ty ho potřebují mnohem více, než ti silnější.

Tlumení agresivních sklonů u dětí

Hlavním úkolem učitele by mělo být tlumení agresivních sklonů dětí, které se již šikany zúčastnily nebo které k tomu mají předpoklady. Učitel by měl ocenit pochvalou, pokud dítě zvládne svou impulsivitu. Děti se sklonem k agresivitě by měly být neustále zaměstnány nějakou činností, nejlépe takovou, ve které mohou být úspěšní.

Vhodné tresty a sankce za šikanování

Odborníci se shodují, že šikana se musí vždy po právu potrestat. I vhodně volený trest se může stát důležitým preventivním opatřením a výstrahou pro ostatní. O výši trestu by měl samozřejmě rozhodovat stupeň provinění.

V praxi většina učitelů volí osvědčené tresty, jako například neúčast na lyžařském soustředění, neúčast na školním výletu atd.

Učitel má samozřejmě na výběr i z řady kázeňských opatření od napomenutí, důtky, snížené známky z chování, až po přeložení do jiné třídy či školy, oznámení policii apod.

Spolupráce školy se specializovanými a ostatními institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány a to zejména ve zdravotnictví s pediatrií, odbornými lékaři, psychiatrickou péčí, v oblasti soudnictví se soudci či obhájci, v oblasti sociální péče s oddělením péče o rodinu a děti nebo s oddělením sociální prevence.

Velmi důležitou součástí prevence je i spolupráce školy s Policí ČR, spočívající zejména v oznamování podezření na trestnou činnost páchanou na dětech a mládeži.

Oznamovací povinnost je dána ustanoveními §§ 167, 168 trestního zákona (nepřekážení trestného činu a neoznámení trestného činu).

10.2 Rodina

Kvalitní výchova a dostatek zájmu o dítě

Rodiče by měli vychovávat své děti v souladu s morálními a etickými zásadami a rozvíjet a podporovat v nich zejména následující vlastnosti a možnosti chování:

- ◆ Sebeúcta a úcta k druhým
- ◆ Schopnost komunikace s ostatními
- ◆ Nezáujatost a kritické myšlení
- ◆ Schopnost nenásilně řešit konflikty
- ◆ Spolupráce
- ◆ Tolerance a snášenlivost
- ◆ Asertivita
- ◆ Empatie

Strukturovaná náplň volného času

Rodiče by se měli zajímat o to, jakým způsobem, kde a s kým tráví jejich děti volný čas. Měli by znát jejich kamarády a to nejen povrchně. Měli by dětem poskytnout výběr z co nejširšího počtu možností trávení volného času, vzhledem k jejich věku a zájmu (zájmové kroužky, sport, četba..). Rodiče sami mohou být svým aktivním způsobem života příkladem pro své děti.

Spolupráce rodiny a školy

Spolupráce rodičů se školou a naopak je základním kamenem v rámci prevence šikany. Rodiče by měli být informováni o nebezpečných následcích šikany a o tom, jak šikana vzniká a co pojem šikana ve škole může představovat. Děti by měli vnímat jakousi soudržnost rodičů s pedagogy.

Výchova k použití síly

Výchova k násilí je pojem, který zdánlivě v prevenci šikany nemá své místo. Opak je však pravdou.

Naší povinností je vychovávat děti tak, aby se dovedly prát, aby se nebály ránu přijmout ani ránu dát. A aby zároveň tuto svoji schopnost užívaly k dobrému.

V životě nastanou situace, kdy je lépe mít jizvu na těle, než jizvu na duši, která zůstane tomu, kdo utekl tehdy, kdy měl stát po boku kamaráda v tísní. I slušný a mírumilovný člověk se musí umět bránit, vyžaduje-li to situace.³²

Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie

Negativní vliv médií zejména internetu představuje pro děti zřejmá rizika – anonymní prostor internetu se může stát nebezpečným nástrojem pro komerční zneužívání, dětskou pornografií a i obchod s dětmi. Negativní vliv lze zaznamenat i v určitém typu reklamy předkládající matoucí informace a pochybné hodnoty.

Děti jsou na internetu vystavovány nezákonným či škodlivým obrázkům (násilí a sex, rasismus), svou roli zde hraje i závadný marketing výrobků určený dětem. Veřejné rozpoznání škodlivého a nezákonného obsahu je v České republice obecně nízké a jeho množství narůstá.³³

³² Říčan P., *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha, Portál, 1995, str. 91

³³ Internetová stránka: www.internethelpline.webmagazine.cz/o-projektu

. Pedagogové, stejně tak jako rodiče, by se v zájmu co nejkvalitnějšího plnění svých rolí měli seznámit se základními informacemi o tomto negativním společenském jevu, měli by být schopni rozeznat zjevné, ale i skryté známky přítomnosti šikany a schopni také dostatečné sebereflexe vlastních schopností v případě zjištěné šikany zasáhnout.

Zjistí-li, že vzniklá situace přesahuje jejich znalosti a zkušenosti, není lepší cesta, než urychleně vyhledat pomoc odborníků. Ty lze nalézt například v níže uvedených organizacích:

Linka bezpečí a Krizové centrum (nadace Naše dítě) tel. 0800155555

Bílý kruh bezpečí tel. 257 317 110

Občanské sdružení proti šikanování tel. 608 255 080

Pedagogicko-psychologické poradny příslušné pro danou školu

Praktická část bakalářské práce

11. Dotazníkové šetření

Pracuji jako učitel odborného výcviku na Střední škole řemesel a služeb ve Strakonících pro tříletý učební obor kuchař.

Tento učební obor na této škole studuje celkem 96 studentů ve věku 16-19 let, kteří jsou podle jednotlivých ročníků rozděleni takto:

1. ročník – 45 studentů (třída 1.Kč A a 1.Kč B)
2. ročník – 24 studentů (třída 2.K)
3. ročník – 27 studentů (třída 3.K)

Cílem této praktické části je zjistit postoj studentů k problému šikany, zdali jsou dostatečně informováni a mají dostatek informací o tom, jak řešit případy šikany.

Výzkumná otázka tedy zní:

Výskyt a informovanost studentů k problému šikany na učebním oboru kuchař vyučovaného na Střední škole řemesel a služeb ve Strakonících.

Pracovní hypotéza:

Na Střední škole řemesel a služeb se vyskytuje šikana a studenti nejsou dostatečně informováni o tom, jak se mají proti šikaně a násilí na školách bránit.

V případě potvrzení této pracovní hypotézy je cílem této práce též podání návrhů, které by účinně pomohly zvýšit informovanost studentů na této škole.

Metodika získávání dat:

Jako nástroj k získání informací jsem použil metodu dotazníku, který je přidán jako příloha této práce.

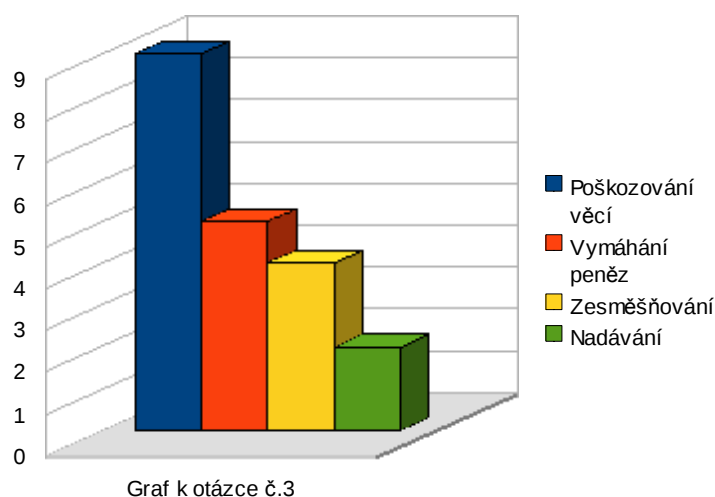
Dotazník byl anonymní, obsahoval 20 otázek, byl rozdán v průběhu výuky a bylo jím náhodným výběrem osloveno celkem 20 respondentů. Studenti měli čas 30 minut na jeho vyplnění.

11.1 Výsledky dotazníku a jejich interpretace

Otázka č. 1 a 2 se týkala pohlaví a věku dotazovaného. Z 20 respondentů bylo 12 chlapců a 8 dívek ve věku 16 -19 let.

Otázka č. 3 Které z následujících projevů šikany považuješ za nejhorší ?

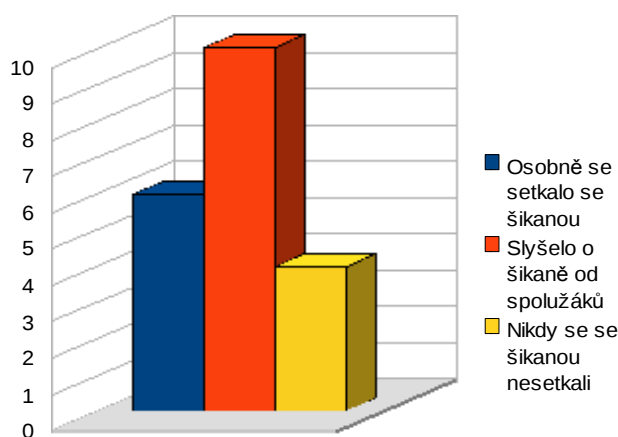
9 dotázaných považuje za nejhorší projev šikany poškozování věcí a 5 dotázaných vymáhání peněz. 4 studenti považují za nejhorší zesměšňování a 2 nadávání.

Tyto výsledky mohou ukazovat na ekonomickou odlišnost jednotlivých rodin, kdy finančně slabší rodiče nemohou svým dětem dopřát luxusní produkty a výrobky na rozdíl od rodičů, kteří si mohou toto dovolit.

Otázka č. 4 Setkal (a) jsi se šikanou na naší škole?

Z dotazníku vyplynulo, že se šikanou se osobně setkalo 6 studentů, což je 30%. 10 dotazovaných (50%) o šikaně slyšelo od spolužáků a 4 dotazovaní se se šikanou nikdy nesetkali. To je 20% z celkového počtu respondentů.

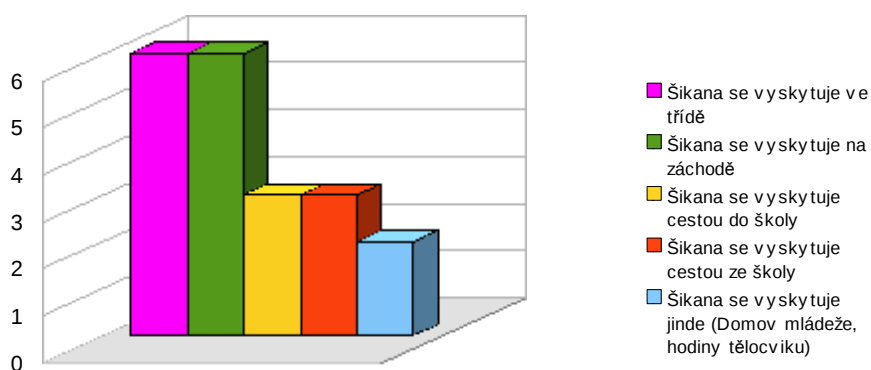

Graf k otázce č.4

Na základě odpovědí na tuto otázku se potvrdila má hypotéza o výskytu šikany na Střední škole řemesel a služeb Strakonice.

Otázka č. 5 Kde se podle tvého názoru šikana nejvíce vyskytuje?

Podle odpovědi šesti dotázaných se šikana nejvíce vyskytuje ve třídě (30%) a na záchodě (30%). Dále dotazovaní uvedli, že se šikana vyskytuje také na chodbách a při cestě do (ze) školy (15%). Dva žáci zvolili odpověď jinde, na otázku kde, uvedli odpověď: na domově mládeže a při hodinách tělocviku.

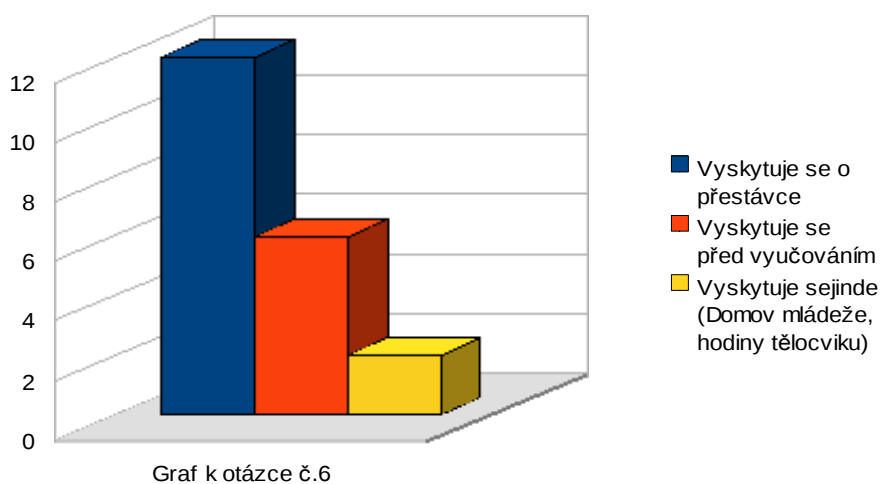

Graf k otázce č.5

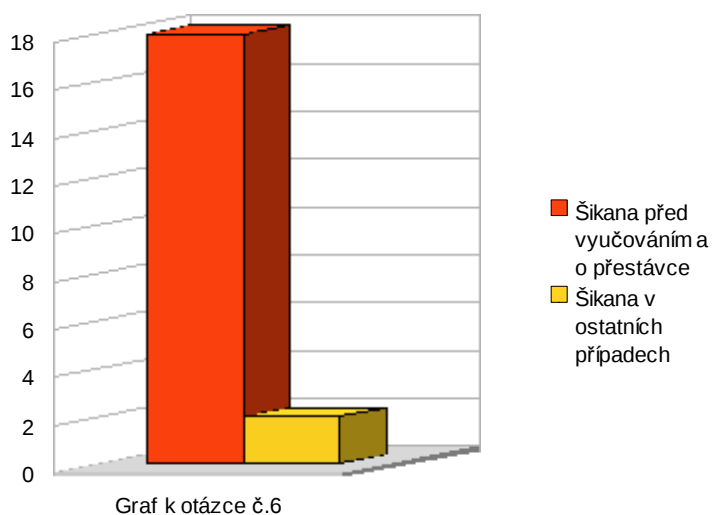
Šikana se tedy ve škole vyskytuje, vyskytuje se v největším množství ve třídách a na chodbách. Na základě toho vyplývá, že je třeba věnovat zvýšenou pozornost pedagogickým dozorům na chodbách a ve třídách školy.

Otázka č. 6 Kdy se šikana nejvíce vyskytuje?

Na tuto otázku odpovědělo 12 studentů o přestávce (60%), 6 studentů (30%) před vyučováním a 2 studenti uvedli možnost jinde a to první v hodině tělesné výchovy a druhý v osobním volnu na domově mládeže.

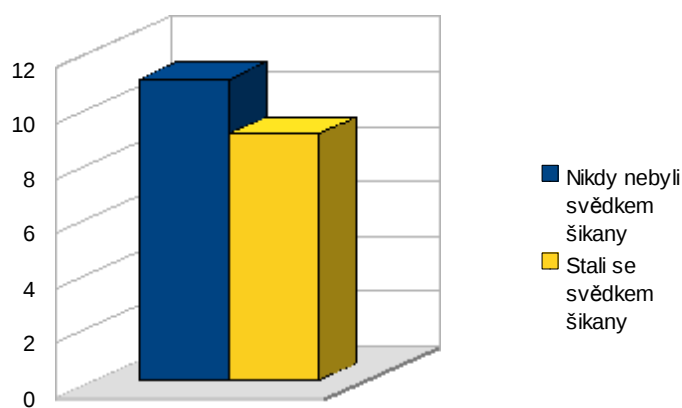

Odpověď před vyučováním a o přestávce uvedlo celkem 18 žáků, což je 90%. Toto zjištění potvrzuje nutnost, aby pedagogové věnovali dozorům v areálu školy maximální pozornost.

Otázka č. 7 Byl (a) jsi u toho, když někoho šikanovali?

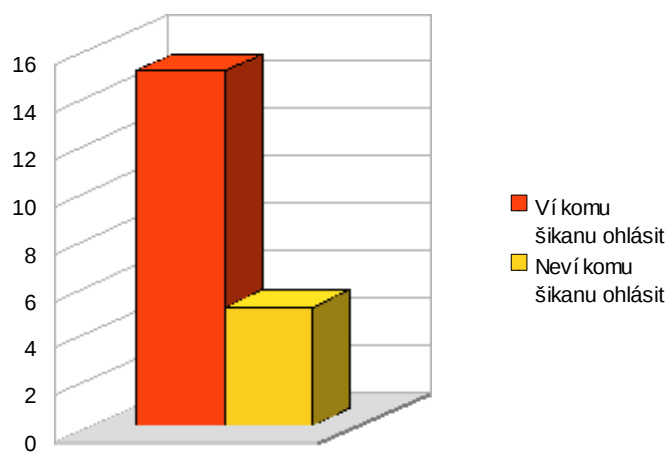
11 dotazovaných (55%) uvedlo, že nikdy nebylo přímým svědkem šikany. Celkem 9 studentů uvedlo, že bylo svědkem šikany. Z toho 1 student často, 4 studenti (20%) se se šikanou setkali občas a 4 studenti v jednom případě.

Graf k otázce č.7

Otázka č. 8 Věděl (a) bys, komu to máš ohlásit?

5 dotazovaných (25%) neví a 15 dotazovaných (75%) má jasno, komu šikanu ohlásit.

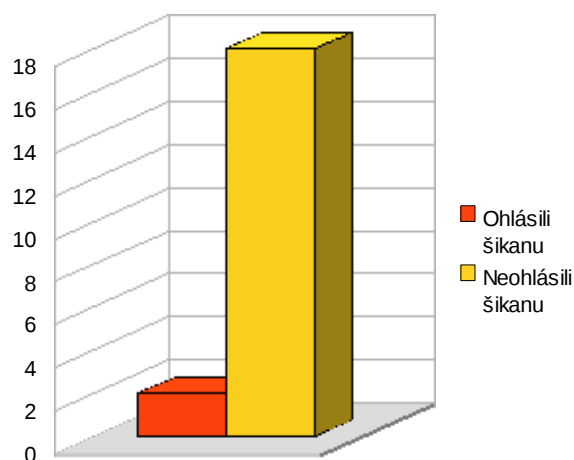

Graf k otázce č.8

Je překvapující, že 5 dotazovaných studentů nemá představu o tom, na koho se v případě výskytu šikany obrátit.

Otázka č. 9 Ohlásil jsi někdy šikanu, jestliže jsi byl jejím svědkem?

2 žáci (10%) uvedli ano. 18 žáků (90%) šikanu nikdy neohlásilo.

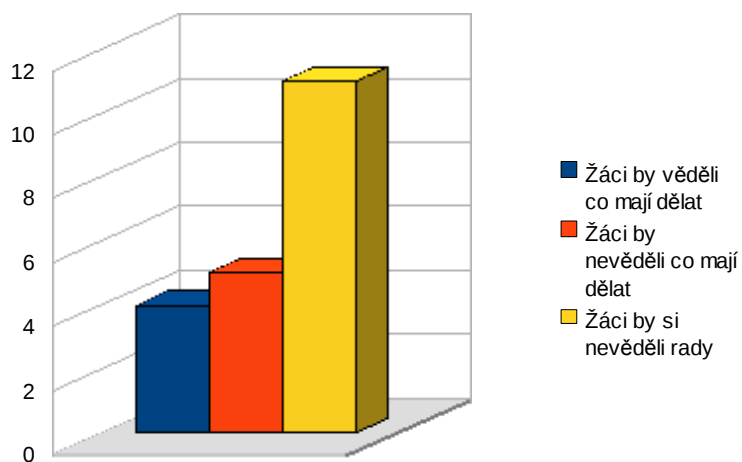

Graf k otázce č.9

Důvodem nenahlášení může být strach z agresorů, kteří mohou být silnější nebo v přesile. Dalším důvodem může být přílišná stydlivost nebo nedůvěra k pedagogickým pracovníkům, popřípadě se studenti se šikanou nesetkali.

Otázka č. 10 Kdybys byl(a) sám(a) někdy šikanován(a), věděl(a) bys, co máš dělat ?

4 žáci (20%) uvedli ano, 5 studentů (25%) ne a 11 studentů zvolilo variantu nevím.

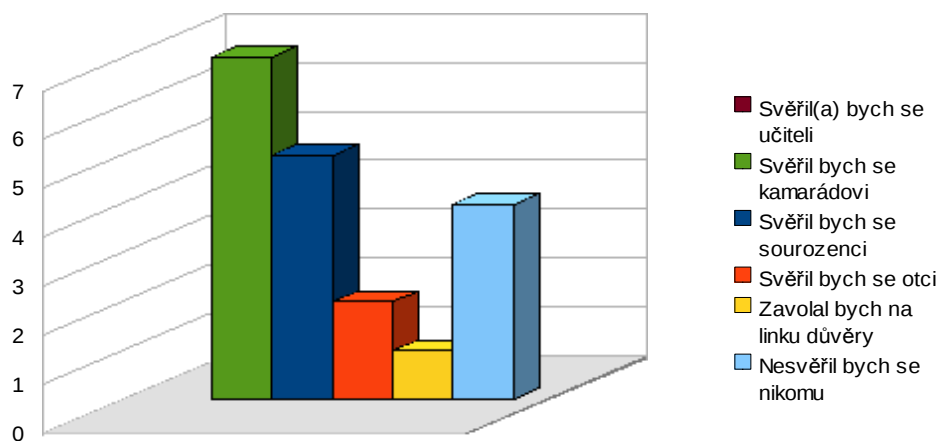

Graf k otázce č.10

Touto otázkou se potvrdila druhá část hypotézy a to, že většina studentů by si v krizové situaci nevěděla rady.

Otázka č. 11 Komu by ses o šikanování svěřil(a) ?

Nejvíce dotazovaných – 7 (35%) by se se šikanou svěřilo učiteli. 5 dotázaných (25%) by se o šikaně svěřilo kamarádovi (kamarádce), 4 žáci (25%) by o tomto problému nemluvili s nikým, 2 žáci by se obrátili na sourozence, 1 by řešil problém s otcem a 1 zavolal na linku důvěry.

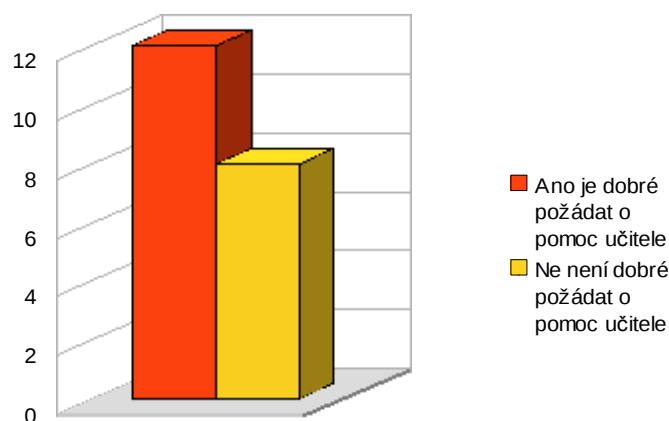

Graf k otázce č.11

Z této otázky je zřejmé, že velká část studentů si není jista tím, komu se v dané situaci svěřit.

Otázka č. 12 Myslíš, že je dobré požádat o pomoc učitele ?

12 dotazovaných (60%) zvolilo odpověď ano a 8 dotázaných (40%) zvolilo odpověď ne.

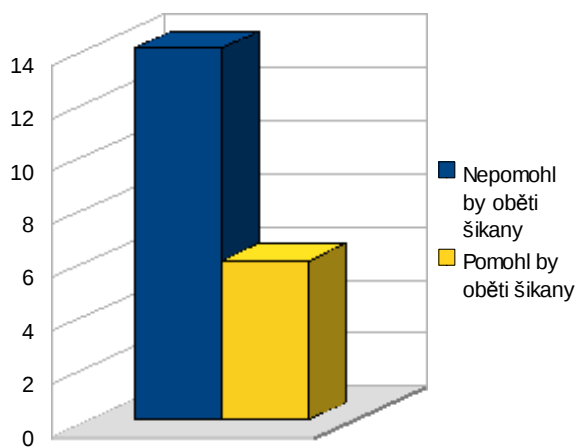

Graf k otázce č.12

Tento výsledek může být dán tím, že ze strany studentů vůči učitelům může panovat určitá nedůvěra.

Otázka č. 13 Pomohl(a) jsi někdy někomu koho šikanovali?

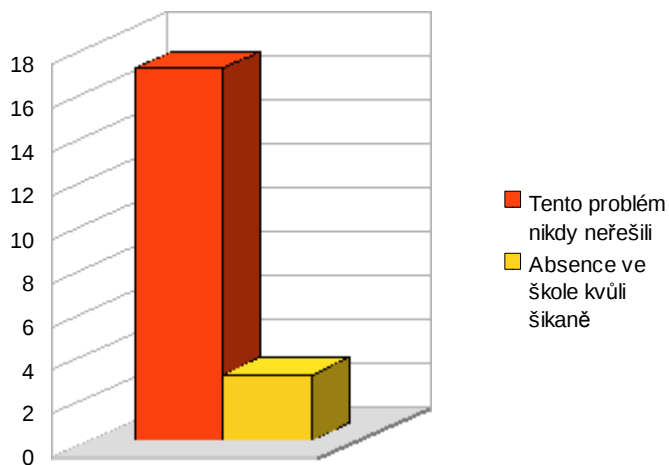
14 respondentů (70%) uvedlo, že nikdy nepomohli oběti šikany kvůli strachu z agresora, 6 respondentů se snažilo oběti šikany pomoci a to přivoláním pomoci nebo fyzickou silou (popráním se).

Graf k otázce č.13

Otázka č. 14 Stalo se ti, že jsi někdy nešel(a) do školy, protože ses bál(a), že budeš šikanován(a) ?

17 dotázaných (85%) zvolilo variantu ne a 3 dotazovaní (25%) kvůli strachu ze šikany někdy nepřišlo do školy.

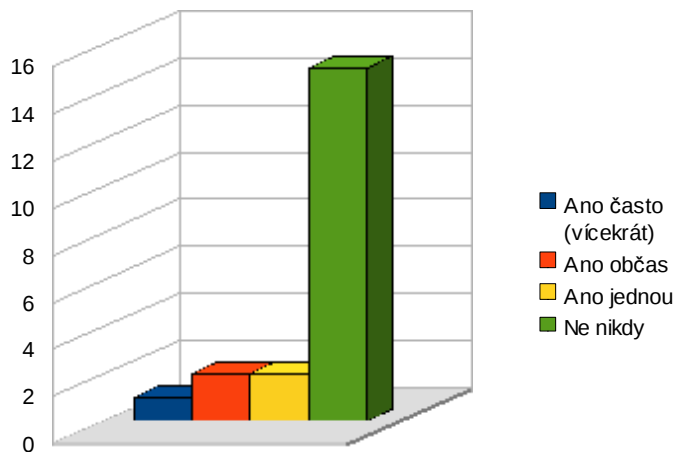

Graf k otázce č.14

Někteří studenti mají takový strach ze šikany, že se bojí přijít do školy. Pokud by věděli, jak tento problém řešit a komu se svěřit, nemuseli by volit tuto variantu.

Otázka č. 15 Byl(a) jsi někdy ve vaší škole sám(a) šikanován(a) ?

Ano, často uvedl 1 student, ano občas uvedli 2 studenti (10%), variantu ano jednou zvolili 2 studenti (10%), 15 studentů (75%) uvedlo, že se se šikanou nikdy na jejich škole nesetkala.

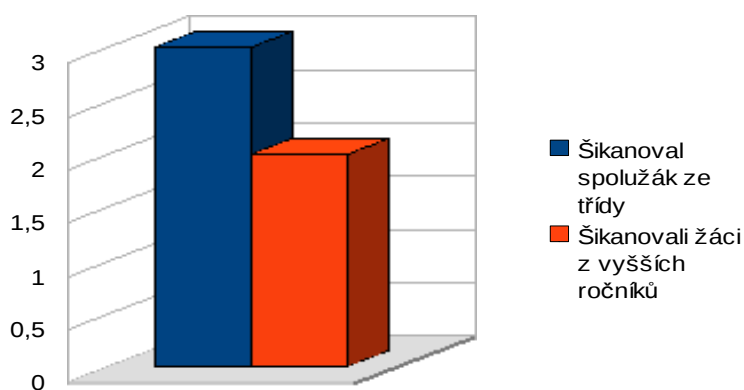

Graf k otázce č.15

Studenti, kteří u této otázky odpověděli ano, odpovídali dále na otázky č. 16, 17, 18.

Otázka č. 16 Kdo šikanoval ?

Z 5ti studentů, kteří v předchozí otázce odpověděli, že se sami stali obětí šikany odpověděli 3, že je šikanoval spolužák ze třídy s žáky z vyšších ročníků mají problém 2 dotazování.

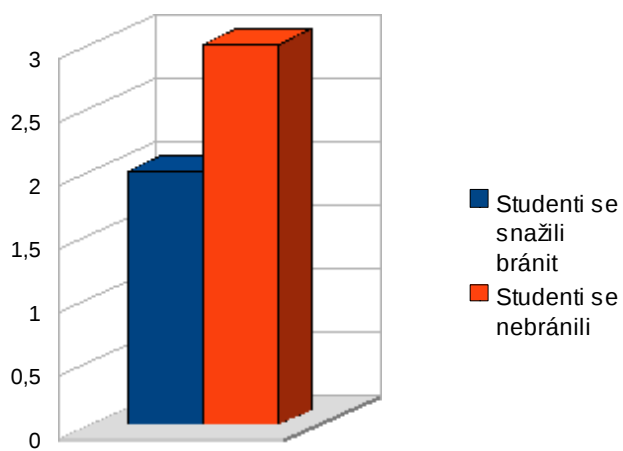

Graf k otázce č.16

Důvodů, proč se tito žáci stali obětí šikany může být velké množství např. fyzická převaha agresorů, sociální rozdíly mezi jednotlivými žáky či závidění studijních úspěchů ve škole (tzv. „šprtů“).

Otázka č.17 Zkusil(a) ses bránit ?

Z 5 dotazovaných se 2 studenti snažili bránit, 3 nikoliv.

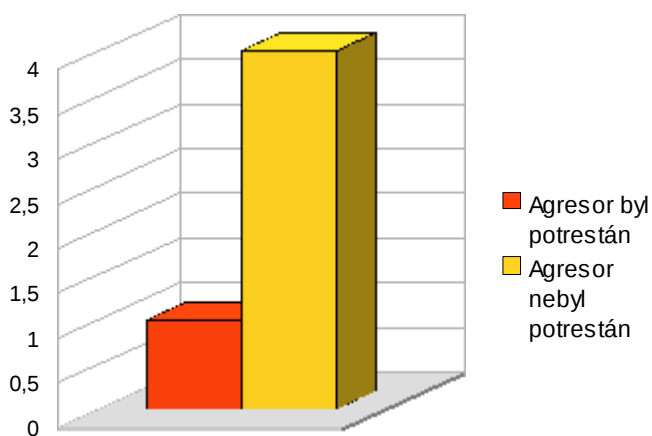

Graf k otázce č.17

Otázka č. 18 Byl potrestán ten, kdo ubližoval?

Na tuto otázku odpověděli žáci 1x ano 4x ne.

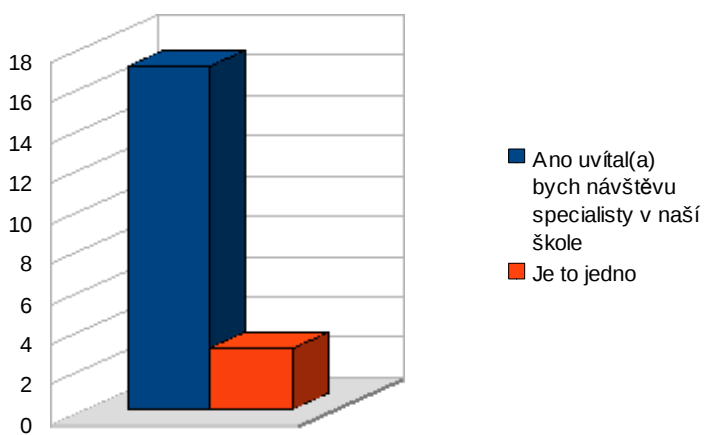
Toto má souvislost s ohlašování šikany samotné. Čím je počet šikany nižší, tím bývá nižší i objasněnost a trestání aktérů šikany.

Graf k otázce č.18

Otázka č. 19 Uvítal bys na naší škole návštěvu specialisty zabývajícího se problémem šikany?

17 žáků by na naší škole uvítalo návštěvu specialisty, který by studenty uvedl do problematiky procesu šikany. 3 žáci odpověděli, že je jim to jedno neboť specialista tento problém stejně nikdy nevyřeší.

Graf k otázce č.19

12. Návrhy řešení, jak zvýšit informovanost a eliminovat problémy šikany na Střední škole řemesel a služeb Strakonice

Z dotazníku, který byl studentům zadán jasně vyplývá, že se výzkumná otázka i pracovní hypotéza potvrdila. Na Střední škole řemesel a služeb se šikana vyskytuje a studenti nejsou dostatečně informováni o tom, jak se mají proti šikaně a násilí na školách bránit.

Na základě tohoto zjištění navrhuji pověřit vedení školy, ve spolupráci s výchovným poradcem, zvýšit informovanost veškerého pedagogického personálu o výskytu šikany a upozornit jej, aby byl důsledněji prováděn pedagogický dozor o přestávkách a to nejenom na chodbách, ale i ve třídách, toaletách, školní jídelně, domově mládeže a ostatních přilehlých prostorách školy.

Navrhuji vedení školy, aby ve spolupráci s výchovným poradcem zorganizovali sérii přednášek s odborníky zabývající se šikanou, kde by studenti získali základní informace o problému šikany, jak se šikaně bránit, popřípadě jak se zachovat v případě že se se šikanou setkají. V rámci těchto přednášek se studenti mohou zúčastnit volné diskuze, kde si mohou navzájem vyměnit zkušenosti se šikanou. Na modelových situacích si mohou účastníci vyzkoušet za přítomnosti odborníka, jak se zachovat v případě krizové situace. Na konci této přednášky by studenti měli možnost individuální konzultace s odborníkem, který by jim pomohl řešit jejich osobní problémy, o kterých by neradi hovořili před kolektivem.

Dále navrhuji vedení školy, aby ve spolupráci s výchovným poradcem vydalo brožuru (časopis), která by žáky dostatečně informovala o tom, jak šikaně předcházet, popřípadě jak se šikaně bránit. Tato brožura by byla v rámci školy distribuována zdarma všem studentům i pedagogům.

Z dotazníku vyplynulo, že si studenti nejsou jisti, co je a co není šikana. Proto navrhuji část brožury teoretickou, kde by byly jasně vysvětleny základní pojmy šikany, jak se šikaně bránit a zachovat v případě setkání se šikanou. V druhé části, která by se zabývala praktickou stránkou problému, by na jednotlivých příkladech bylo demonstrováno, jak se za určitých okolností zachovat. Tyto situace by byly rozebrány odborníkem. Součástí této brožury by měly být kontakty na krizová centra a organizace zabývajících se šikanou.

Závěr

Každá forma šikanování vede ve svých důsledcích k neoprávněnému zásahu do zásadních, přirozených práv občana, garantovaných zejména Listinou základních práv a svobod, která je nedílnou součástí ústavního pořádku ČR.

I když samotná listina připouští, že některá práva a svobody mohou být omezeny, lze tak učinit toliko na základě zákona a v jeho mezích a vždy musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Omezení nesmí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

Neoprávněným zásahem do základních práv a svobod mohou být, podle stupně nebezpečnosti takového jednání, naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku. **Jinými slovy – šikanování je ve všech svých projevech a formách jednáním protiprávním.**³⁴

³⁴ Internetová stránka: www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2002-2/106.htm

Seznam použité literatury:

Čáp, Jan: psychologie výchovy a vyučování, karolinum 1993

Havlík R., Koťa J.: Sociologie výchovy a školy. Portál. Praha 2002

Kolář, M., Skrytý svět šikanování ve školách, Praha, Portál, 1997

Kolář, M., Bolest šikanování, Praha, 2001

Kolář, M., Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních, Praha, MŠMT ČR, 2003

Klimeš, L., Slovník cizích slov, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1981

Novák Tomáš , Capponi Věra, Sám proti agresi, Praha, Grada, 1996

Petrusek M: Velký sociologický slovník. Karolinum. Praha 1996

Říčan P., Agresivita a šikana mezi dětmi, Praha, Portál, 1995

Věstník MŠMT č. 1/2001

Internetové odkazy

<http://www.msmt.cz/Files/HTM/KTSkolniprogramprotisikanovani.htm>

www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2002_2/106.htm

<http://cs.wikipedia.org/wiki/deprive>

www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=11&rok=04&odkaz=ucitele.htm

www.spunt.centrum.cz/specialy/stop-sikane/140425-sikana-je-kdyz.aspx

www.spunt.centrum.cz/specialy/stop-sikane/140427-formy-skolni-sikany.aspx

www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=11&rok=04&odkaz=ucitele.htm

www.novinky.cz/clanek/101714-jak-rodice-mohou-pomoci-sikanovanemu-diteti.html

www.internethelpline.webmagazine.cz/o-projektu

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

Přílohy:

Dotazník - výskyt a informovanost o šikaně

Odpovídající možnost, prosím, zakroužkujte popřípadě vepište.

Dotazník je anonymní a slouží pouze k získání statistických dat pro studijní účely.

1. Jsem:

a) chlapec

b) dívka

2. Můj věk:

3. Které z následujících projevů šikany považuješ za nejhorší ?

a) nadávání

e) vymáhání peněz

b) uhození

f) vymáhání svačin

c) zesměšňování

g) něco jiného

d) poškozování věcí

Co?.....

4. Setkal (a) ses se šikanou na vaší škole?

a) osobně

c) nesetkal (a)

b) slyšel (a) jsem o ní od spolužáků

5. Kde se podle tvého názoru šikana nejvíce vyskytuje ?

a) ve třídě

d) cestou do (ze) školy

b) na záchodě

e) jinde

c) na chodbě

Kde?

6. Kdy se šikana nejvíce vyskytuje?

a) před vyučováním

d) jindy

b) o přestávce

Kdy?

c) po vyučování

7. Byl (a) jsi u toho, když někoho šikanovali?

a) ano, často

c) ano, jen jednou

b) ano, občas

d) ne, nikdy

8. Věděl (a) bys, komu to máš ohlásit?

a) ano

b) ne

9. Ohlásil jsi někdy šikanu, jestliže jsi byl jejím svědkem?

a) ano

b) ne

10. Kdybys byl(a) sám(a) někdy šikanován(a), věděl(a) bys, co máš dělat ?

- a) ano
- b) ne

c) nevím

11. Komu by ses o šikanování svěřil (a) ?

- a) otci
- b) matce
- c) sourozenci
- d) učiteli
- e) řediteli

- f) kamarádovi
- g) nikomu
- h) někomu jinému
- Komu?

12. Myslíš, že je dobré požádat o pomoc učitele ?

- a) ano

b) ne

13. Pomohl(a) jsi někdy někomu, koho šikanovali?

- a) ano Jak?
- b) ne Proč?

14. Stalo se ti, že jsi někdy nešel(a) do školy, protože ses bál(a), že budeš šikanován(a)?

- a) ano

b) ne

15. Byl(a) jsi někdy ve vaší škole sám(a) šikanován(a) ?

- a) ano, často
- b) ano, občas

- c) ano, jen jednou
- d) nikdy

Pokud jsi u otázky č.15 odpověděl d) nikdy, nemusíš odpovídat na otázky č.16, 17, 18 a přeskoč rovnou na otázku č. 20.

16. Kdo šikanoval ?

- a) spolužáci ze třídy
- b) žáci z vyšších ročníků

c) žáci z nižších ročníků

17. Zkusil(a) ses bránit ?

- a) ano

b) ne

18. Byl potrestán ten, kdo ubližoval?

- a) ano

b) ne

19. Uvítal by na naší škole návštěvu specialisty zabývajícího se problémem šikany?

- a) ano

b) ne

